

Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

Sandgata 30 B
N-7012 Trondheim

Telefon: (+ 47) 73 84 16 40
Bankgiro: 4358.50.12840
Org. nr.: 970 089 748 NVA

e-post: nof@birdlife.no internett: www.birdlife.no

Miljødirektoratet post@miljodir.no

Deres ref. 2018/3238	Deres kontaktperson Jo Anders Auran	Vår ref. 2018/589-350.4	Vår kontaktperson Martin Eggen	Dato 01.07.2018
-------------------------	--	----------------------------	-----------------------------------	--------------------

Klage på vedtak om tillatelse til utsetting av fasan og rapphøne, for lavlandsprøver og trening av fuglehunder

Gjennom vedtak datert 14. juni 2018 gir Miljødirektoratet Vestfold fuglehundklubb tillatelse til utsetting av inntil 1000 fasaner og 500 rapphøns fordelt på hver av treningsområdene i Vestfold, til trening av fuglehund og prøvearrangement. Tillatelsen fant vi [Miljøvedtaksregisteret](#) sammen med en rekke andre tillatelser til utsettinger av fasaner og rapphøns. I mail har Miljødirektoratet opplyst oss om at flere tillatelser er ventet de nærmeste dagene.

NOF har ikke kapasitet til å gå inn i hver enkelt tillatelse og vurdere eventuelle lokale forhold i alle disse søknadene, f.eks. verdifulle naturtyper og sårbart stedegne fugleliv i nærheten av de mange planlagte utsettingsstedene. Klagen på dette konkrete vedtaket kan sees på som en generell klage på alle tillatelser gitt til utsetting av fasaner og rapphøns i 2018. Tillatelsene tar ikke inn over seg de potensielle skadene på naturmangfoldet utsetting av fremmede arter innebærer, eller det faktumet at man her setter ut et stort antall fugler i et miljø artene er manglende økologisk tilpasset for å leve i. Vi mener derfor at tillatelsene er et brudd på naturmangfoldloven så vel som dyrevelferdsloven.

Bakgrunnen for klagen

Miljødirektoratet gav i 2016 og 2017 tillatelse til import av stokkender fra Sverige. Endene ble satt ut på privat grunn for å selge «jaktoplevelser». Til sammen ble 17200 ender blitt tillatt importert fra Sverige og satt ut i Telemark. NOFs påklaget flere av disse tillatelsene med bakgrunn i risikoen for at tamme og ville stokkender vil pare seg med hverandre er stor, noe som på lengre sikt kan ha negative genetiske konsekvenser for norske stokkender. Vi var også aktiv arbeidet for å løfte utsettingene opp til nasjonal debatt, noe vi lykkes med. Miljødirektoratet tok klager fra bl.a. NOF til følge i 2017, etter at kunnskapsgrunnlaget i saken var forbedret.

Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VKM) publiserte 15. juni 2017 sin risikovurdering om utsettingene av stokkand. VKM bekreftet at import og utsetting av svenske stokkender til jaktformål ville kunne ha uheldige følger for norsk biologisk mangfold, vannkvalitet og for endenes helse og velferd. Jo flere ender vi setter ut, desto større sannsynligheten for negative konsekvenser. Rapporten stadfestet våre innvendinger. Samtidig konkluderte Mattilsynets med er at aktiviteten ikke er i samsvar med dyrevelferdsloven, og Rådet for dyreetikk konkluderte med at jaktformen er uetisk, og bør forbys.

Mange av temaene både VKM og Mattilsynet adresserte rundt utsettingene av stokkand har høy aktualitet også for utsetting av fasaner og rapphøns. Dette inkluderer temaer knyttet til miljøet de settes ut i og dyrevelferdsspørsmål. Miljødirektoratet skriver i sine vedtak at det ikke foreligger relevante og gode effektundersøkelser som kan si noe om påvirkning på øvrig naturmangfold fra disse utsettingene. I søknaden fra Vestfold fuglehundklubb er det søkt om utsetting av 2000 fasan og 1000 rapphøns, men Miljødirektoratet halverer antallet tillatt utsatt fugl. Bakgrunnen er usikkerheten rundt konsekvensene. Miljødirektoratet gjentar usikkerheten i klartekst flere steder i vedtaket, som her: «*Kunnskapsgrunnlaget er mangelfullt om i hvilken grad store konsentrasjoner av utsatte fugler lokalt bidrar til næringskonkurranse og fortrengsel av stedegne arter. Det foreligger heller ikke noe godt*

kunnskapsgrunnlag om hvilke effekter større utsetninger av fasan og rapphøne har for det øvrige naturmangfoldet» og «...kan ha en potensiell økologisk effekt på andre arter». At Miljødirektoratet understreker kunnskapsmangelen, og også bruker dette som et argument for å tillate færre antall individer i naturen, minner sterkt om saksbehandlingen av søknadene om import og slipp av stokkender fra oppdrett.

Miljødirektoratet skriver at de ønsker en rapport fra VKM rundt virkningene av utsetninger av fasaner og rapphøns. NOF er selvsagt positive til en slik kunnskapsinnhenting, det i tråd med våre tidligere anbefalinger i samtaler med direktoratet.

Som en del av saksforberedelsen bad Miljødirektoratet Mattilsynet om en vurdering av dyrevelferden. Mattilsynet har i brev 5. april 2018 gitt en uttalelse. Mattilsynet skriver at de ikke har nok kunnskap om hvordan denne aktiviteten foregår til å foreta en vurdering av hvorvidt de påkjenninger og belastninger fuglene utsettes for er i samsvar med dyrevelferdsloven. De er likevel klare på at situasjoner dersom fuglene blir satt ut i et miljø der man må forvente forhøyet dødelighet og påkjenninger er et brudd med § 28 i dyrevelferdsloven, og henviser i den anledningen til konklusjonene ved utsetting av stokkender fra oppdrett. NOF mener at det her er snakk om et klart brudd på dyrevelferdslovens § 28, og grunngir hvorfor under.

Vi er forundret over at Miljødirektoratet ikke har tatt lærdom av prosessen i etterkant av tillatelser til utsetting av stokkender fra oppdrett. Etter vårt syn burde samtlige av årets søknader vært avslått. Naturmangfoldlovens § 8 setter krav til kunnskapsgrunnlaget, som åpenbart må forbedres. Vi ber nå om at Klima- og miljødirektoratet tar vår klage til følge, og at behandlingen gis oppsettende virkning.

Liten samfunnsnytte av utsettingene

En fremmed art har krysset naturlige barrierer ved hjelp av mennesker. Fremmede arter kan utgjøre en økologisk belastning for naturmangfoldet, inkludert villfuglebestander. Arter som ikke er spesialiserte og takler forskjellig klima, mat og habitat har naturlig nok større sjanse for å klare en eventuell overgang enn de mer spesialiserte artene. Et eksempel på at utsetting av fremmede arter som har fått store konsekvenser, er innførselen av stær i Nord-Amerika. Også utsetting av oppdrettsindivider vil kunne føre til domestisering og negativ genetisk forandring av ville fuglebestander.

Fasan og rapphøne har ikke naturlig viltlevende bestander i Norge. Fasan har opprinnelse i Asia og SØ-Russland, og er ikke en stedegen art i Norge. I en årrekke har man satt ut fasaner ulike steder i Norge, og til tross for dette har arten ikke etablert seg med en levedyktig viltlevende bestand. Fuglene i Norge er fugler med opprinnelse i utsetninger, og som er avhengig av nye utsetninger og fugleforing for å i det hele tatt eksistere. Fremmedartlista (2018) antyder 500 -1000 par i Norge. De første utsettingen ble foretatt rundt Oslofjorden allerede i 1870-årene, og man har dermed lang erfaring med artens dårlige tilpasninger til det norske klimaet og landskapet.

I følge Artsdatabanken etablerte rapphøne seg som hekkefugl i Norge mot slutten av 1800-tallet og var i en periode tallrik på Østlandet og nord til Trøndelag. Særlig kalde vintre, som på 1940-tallet, gjorde trolig at arten gradvis forsvant. Enkelte hekkende par hos oss nå består trolig bare av utsatte fugler. Sterk nedgang i Europa fra 1980 til ca. årtusenskiftet, men bestanden ser her ut til å ha stabilisert seg på et lavt nivå etter det. Arten regnes som utdødt i Norge.

På generelt grunnlag mener vi at utsetting av avlete individer av stedegne fuglearter (som stokkand) så vel som alle fremmede arter for jakt eller andre rekreasjonsformål må forbys. Fremmede arter har vært en av de sentrale driverne i dokumenterte utryddelse av fuglearter på global basis, og er en av påvirkningsfaktorene for nedgangen hos mer enn halvparten av verdens truede fuglearter. De siste 500 årene har ulike arter smånagere, katter o.l. utryddet til sammen 70 ulike fuglearter. Følgende av utsetninger er gjerne subtile, og forsterker allerede andre faktorer vi mennesker introduserer for fuglebestander og annet naturmangfold. De totale konsekvensene oppdages ofte ikke før det er for sent,

eller før det blir gjort grundige undersøkelser rundt lokale forhold. NOF vil aldri akseptere målrettet og aktive utsetninger av fremmede organismer i Norge.

Miljødirektoratet har vurdert viktige samfunnsinteresser, jf. naturmangfoldlovens § 14, og skriver at de ikke anser aktiviteten som en viktig samfunnsinteresse som kan legitimere betydelige dyrelidelser for de utsatte fuglene. Etter vår mening må samfunnsnyttene av utsetting av fremmede fuglearter for jakttraining sies å være lav. Søker ønsker å sette ut fremmede fuglearter i Norge for å trene hundene sine til fuglejakt. Miljøforvaltningen må finne det paradoksale at søker ønsker å påvirke økosystemene negativt gjennom utsetting av fremmede arter, for å drive jakt på våre stedegne fuglearter, der jakt på rødlistete fjellryper og liryper utgjør et klart flertall av fuglene man jakter på nasjonalt.

Påvirkning på naturmangfoldet og dyreetiske forhold

Som VKM tidligere har konkludert med kan høye tettheter av oppdrettede fugler i det fri bidra til tetthetsavhengige faktorer som økt konkurranse om mat, større sjanse for spredning av sykdommer og generelt dårligere dyrevelferd. Mulig påvirkning av høye tettheter av oppdrettede fugler i det fri kan oppsummeres i følgende punkter:

Dårlig dyrevelferd og brudd på dyrevelferdsloven: Dyrevelferdsloven sier generelt om behandling av dyr at «*dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker*» og at «*dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger*» (jf. § 3). Her er det opplagt at fuglene settes ut blir utsatt for unødvendige belastninger. Først gjennom aktiviteter fra fuglehundklubber/jegere, senere også gjennom de påkjenninger miljøet gir fuglen.

Fasaner synes ikke tilpasset klimatiske forhold i Norge, og man må kunne legge til grunn at fuglene i stor utstrekning settes ut for å dø. Kun aktiv foring og hyppige utsetninger muliggjør lokale bestander. Samtidig bærer oppdretta fugler på karakterer som gjør de mindre tilpasset ett liv i fri og har derfor mindre overlevelse, slik VKM tidligere har slått fast i sin rapport 2017: 23. Sårbarhet for vanskelige levetilstander tilknyttet klimatiske forhold gjelder også for rapphøns, selv om artens forsvinning fra norsk fauna og uteblivende reetablering nok er en følge av et kompleks årsaksbilde.

Dyrevelferdsloven § 28 lyder «*Dyr fra dyrehold kan bare settes ut i naturen for å bli villlevende når dyret har gode muligheter for å tilpasse seg og overleve i det nye miljøet.*» Mattilsynet skriver at det innebærer at fuglene må være av arter som kan tilpasse seg en vill tilværelse der de slippes ut. At fasaner ikke er godt tilpasset en vill tilværelse i Norge er godt dokumentert og kjent. Vi har ikke kunnskap som tilsier at foring og andre lignende tiltak bøter på dette i nevneverdig grad, faktisk har vi empiri gjennom 150 år siden som viser det motsatte. Man kan anta at forholdene er nokså like ved utsetninger av rapphøns. Mattilsynet konkluderer med at dette er et brudd på dyrevelferdsloven § 28, og at fuglene under slike forhold blir utsatt for påkjenninger og belastninger i form av rovdyr, frost, sult og feilernæring, slik tilfellet er for de utsatte stökkendene.

I brev til Miljødirektoratet henviser Mattilsynet til at bevaring av utryddingstruede dyrearter er i lovens forarbeider nevnt som et viktig samfunnsmessig formål, der utsetting av dyr fra oppdrett i naturen kan rettferdiggjøres. Slike forhold foreligger ikke her, og kan dermed ikke legitimere at oppdrettede dyr utsettes for den belastningen det er å settes ut i naturen.

Mens det stormet som verst rundt Miljødirektoratets tillatelser til utsetninger av stökkender, bl.a. etter at stökkendene begynte å tigge mat ved matbutikker, uttalte Nils Kristian Grønvik ved direktoratet at «dersom det skal tillates utsetting må fasanene og rapphøns ha en vesentlig forbedret dyrevelferd sammenlignet med stökkendene». Det er etter vår mening ikke godt dokumenterte holdepunkter for at fuglene som nå er tillatt satt ut, har bedre evne til overlevelse i naturen enn stökkendene fra oppdrett. Av hensynet til naturmangfoldet er en slik overlevelse heller ikke ønskelig, så slipp av fuglene bør selvsagt ikke tillates i utgangspunktet.

Dyreparklignende tilstander i norsk utmark med potensielle følger for bl.a. predatortrykk og etterstrebelse av fredet rovvilt: De risikoreduserende tiltakene Miljødirektoratet har satt som vilkår i sin tillatelse skal hindre at fuglene sulter eller fryser i hjel når vinteren kommer, uten at det er sannsynliggjort at dette vil være tilfellet. Slike tiltak vil føre til et høyt antall individer rundt stedene der de fores. Et kunstig høyt antall fugler fra oppdrett vil kunne ha påvirkning på andre arter som lever i samme område. Det er naturlig at antall predatorer øker i området til et nivå som igjen påvirker naturlig villlevende arter ved lokalitetene. Økt mattilgang vil kunne øke vinteroverlevelse og reproduksjon av ulike predatorer, og utgjøre et problem for langt flere arter enn de utsatte fuglene.

Fortrenging av annet naturmangfold ved høye tettheter av en art er kjent problemstilling i en økologisk sammenheng. Kunstig høye forekomster av fasaner og raphøns kan i seg selv endre naturmangfoldet og artssammensetningen. Miljødirektoratet skriver at dette kan være tilfellet i land som Danmark, der man gjennom flere år har tillatt denne praksisen direktoratet legger opp til gjennom sine tillatelser. Negative effekter på lokale krypdyr og amfibiebestander nevnes spesielt av direktoratet, slik det også gjøres i Fremmedartlista fra 2018.

Flere steder rundt omkring i verden er det konflikter mellom utsatte fugler som brukes som jaktressurser/trening, og naturlig tilhørende arter med rovdyr- og fugler. Miljødirektoratet nevner at forvaltning av fasan som jaktressurs i Danmark indirekte kan medføre at rovfugl blir etterstrebet. I Storbritannia var myrhauken vanlig og utbredt rundt 1800, men ble som følge av etterstrebelse i løpet av dette århundret nesten utryddet. Myrhaukene blir den ennå ulovlig forgiftet og skutt for å beskytte jaktressurser. Konflikten er fortsatt pågående. Ved utsetting av fugler fra oppdrett må man regne med tilsvarende konflikter også i Norge.

Forhold tilknyttet til sykdomsspredning. Fugler i fangenskap og oppdrett er ekstra utsatt for sykdommer, siden mange individer er samlet på små areal. En forskningsartikkel publisert i det britiske vitenskapelige tidsskriftet *Ibis* i 2007 konkluderte med at menneskelig handel, da spesielt med fjærkre, er hovedårsak til den globale spredningen av høypatogen fugleinfluensa av subtypen H5N1¹. Svært høye tettheter med domestiserte dyr og høyt stressnivå hos disse, er faktorer som er gunstige for opprettholdelse, utvikling og spredning av virus, spesielt høypatogen influensa.

Myndighetene skal generelt bidra til at sykdommer ikke får gunstige vilkår, og handle føre-var. Vi vet at sykdomsutbrudd i størst grad opptrer hos fugler i fangenskap eller der det befinner seg store konsentrasjoner av fugler, slik som rasteplasser og parker. Både ville dyr og dyr i fangenskap er verter for en rekke sykdommer. Aktiviteter som medfører økt interaksjon mellom ville dyr og dyr fra oppdrett/fangenskap, øker potensialet for sykdomsspredning.

For Norsk Ornitologisk Forening

Kjetil Aa. Solbakken

Kjetil Aa. Solbakken, generalsekretær

KOPI:

Klima- og miljødirektoratet
Fylkesmannen i Vestfold
NOF avd. Vestfold

¹ Gauthier-Clerc, M., Lebarbenchon, C. & Thomas, F. 2007. Recent expansion of highly pathogenic avian influenza H5N1: a critical review. *Ibis* (Online Early Articles).